

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

29E JAARGANG

WOENSDAG 15 MAART 1944

No. 1447

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; P. Liefstinck (tijdel. afwezig);
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar („Prijsvaststelling No. 052. IM 312"). Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340. Giro 8408.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museum-
park, Rotterdam (C.).

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's
f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

Blz.

De ontwikkeling der Nederlandsche aardappelmeel- industrie sedert 1929 door J. J. Drenth	138
De economische ontwikkeling in Portugal geduren- de de oorlogsjaren door H. Jongstra	141
De sojaboon, een grondstof van toenemende betee- kenis door J. Willems	144
Aanteekeningen	
De Belgische Congo als productiegebied	146
Maandcijfers	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederland- sche groote banken en van het Nederlandsche bedrijf der Nederlandsche Handel-Mij.	149
Statistieken	
Bankstaten	149

GELD- EN KAPITAALMARKT.

In de verslagweek was er op de *geldmarkt* geen enkele wijziging te signaleeren, noch in de algemeene situatie, noch in de tarieven. Het is nog moeilijk te beoordeelen, of de nieuwe voorschriften, inzake de inwisseling van Duitsch bankpapier, die juist van kracht geworden zijn, voor de ontwikkeling ter *geldmarkt* van eenige importantie zullen zijn. Twee mogelijkheden laten zich denken: de omvang van het aanbod van dit bankpapier krimpt belangrijk in, of wel: de inwisseling blijft ongeveer in gelijk tempo voortgang vinden. In het laatste geval kan er natuurlijk van invloed op de *geldmarkt* geen sprake zijn. In het eerste geval zijn er weer twee mogelijkheden denkbaar: de aanwas van den binnenlandschen biljettenomloop krimpt evenredig met den geringeren aanwas van de portefeuille buitenlandsche wissels en betaalmiddelen van De Nederlandsche Bank in. Ook in dat geval is er van invloed op de *geldmarkt* geen sprake. Een tweede mogelijkheid is, dat het acres van den binnenlandschen biljettenomloop gelijk blijft, echter bij afnemenden aanwas van de buitenlandsche wisselportefeuille. Dat laatste zal zich voordoen, wanneer tot nu toe een gedeelte van het ingewisselde bankpapier niet leidde tot evenredige uitbreiding van den inheemschen biljettenomloop, doch tot aanwas van bank- en girosaldi. In dit geval zou een vermindering van de omwisseling van Duitsch bankpapier leiden tot een verkrapping van de *geldmarkt*, althans tot het wegvallen van de tendens tot marktverruiming, die dan tot nu toe in de onbepaalde omwisseling besloten lag. Het is, zooals gezegd, niet mogelijk zich in dit verband aan voorspellingen te wagen. Met belangstelling wacht men het resultaat van de nieuwe maatregelen en het eventuele effect daarvan op de markt af.

De *obligatiemarkt* was in de verslagweek weer vast gestemd, een tendens, waarir practisch alle soorten deelden, behalve natuurlijk die, welke op stopkoers staan. Steeds duidelijker worden de symptomen, dat de markt weer is aangeland in het stadium van oververzadiging met kapitaal-aanbod, dat steeds pleegt te volgen op de eerste twee stadia na een consolidatie-operatie, t.w. eerst: de periode van hergroepering van het bezit — verschuiving van „gedwongen inschrijvers" naar duurzame beleggers — en daarna: een tijd van relatief evenwicht in vraag en aanbod, wanneer het hergroeperingsproces ten einde loopt. Het derde stadium, waarin wij ons thans bevinden, vertoont een constanten opwaartschen druk tegen het koerspeil, een symptoom, dat natuurlijk geremd kan worden, wanneer uit bufferpools en portefeuilles van Rijksfondsen materiaal wordt gespuid.

Opvallend blijft nog steeds de uitzonderlijk vaste stemming voor vóóroorlogsche leeningen, waarvan alleen de beide 3% Indische leeningen betrekkelijk achter blijven.

DE ONTWIKKELING DER NEDERLANDSE AARDAPPELMEELINDUSTRIE SEDERT 1929.

De ontstaansgeschiedenis en de eerste groei der aardappelmeelindustrie werden door ons in een vorig artikel in dit tijdschrift ¹⁾ geschetst. Ditmaal zullen wij de meer recente geschiedenis behandelen, waarbij in het bijzonder de afzetmoeilijkheden, de oorzaken daarvan en de maatregelen, door bedrijfsleven en Overheid genomen om hieraan het hoofd te bieden, zullen worden besproken.

Binnen- en buitenlandse afzet.

Het aardappelmeel in zijn „ruwe” vorm, d.w.z. zoals het product de fabriek verlaat, vindt tweemaal aanwending. In de eerste plaats als *hulpstof* in andere bedrijven, bijv. in de textielnijverheid, in de papier- en strocarton-industrie, etc. Daarnaast vormt het de *grondstof* voor de verderverwerkende industrieën, zoals de dextrine- en glucose-industrie. De beide laatstgenoemde takken van industrie vormen tezamen de belangrijkste binnenlandse afnemers van aardappelmeel.

Het belang van de dextrine- en glucose-industrie als grootste binnenlandse afnemers van aardappelmeel noopt ons daarbij iets langer stil te staan, hoewel zij eigenlijk buiten het kader van deze beschouwing vallen.

Daarbij zij meteen opgemerkt, dat de *dextrine-industrie*, hoewel zij als een binnenlandse afnemer kan gelden voor de aardappelmeelindustrie, zelf in de jaren vóór deze oorlog voor $\pm 90\%$ der productie op export was aangewezen. Enkele jaren vóór deze oorlog begonnen dan ook voor de dextrine-industrie de moeilijkheden, tengevolge van handelspolitieke maatregelen in het buitenland. Een sterke belemmering waren bijv. de invoerrechten, die de grootste afnemer, Groot-Brittannië, na 1932 hief. Ook contingenteringmaatregelen en deviezenbepalingen bemoeilijkten de export. Terloops willen wij wijzen op een gevolg van deze belemmeringen, dat zeker de verschillende bedrijven tot voordeel heeft gestrekt, nl. de aaneensluiting van de Groninger dextrine-industrie.

Hieronder nemen we enige cijfers op, ontleend aan het Jaarverslag van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Veendam, die een beeld geven van de exporthoeveelheden van dextrine.

Tabel I *Uitvoer van dextrine.*

Jaren	Gewicht (in 1.000 kg)	Waarde (in 1.000 gld.)
1929	22.072	4.211
1930	20.449	3.289
1931	22.203	2.785
1932	24.896	2.872
1933	25.932	2.836
1934	26.070	2.874
1935	25.052	2.613
1936	24.112	2.473
1937	25.750	3.124
1938	20.695	2.573
1939	24.214	2.947

Hieruit blijkt, dat de dextrine-uitvoer naar hoeveelheid tot 1935 stijgende is gebleven. Weliswaar is deze stijging gepaard gegaan met een verminderde opbrengst, doch uit deze cijfers blijkt wel, dat de dextrine-industrie met zijn vrijwel constante afnamen voor de aardappelmeel-industrie, die, zoals nog zal worden getoond, zelf reeds met dalende uitvoer had te kampen, in deze moeilijke jaren een belangrijke steun moet zijn geweest.

Gelijk boven reeds werd opgemerkt was Engeland voor de dextrine-industrie de grootste afnemer. Daarop volgden België en Luxemburg, Canada, Brits-Indië en de Verenigde Staten van N. Amerika. De overheersende positie van Engeland op onze dextrine-exportmarkt blijkt duid-

¹⁾ „De aardappelmeelindustrie in Nederland” in „E.S.B.” van 15 December 1943.

delijk uit het feit, dat dit land gedurende de laatste tien jaren voor 70 % aandeel nam in de uitvoer.

Eveneens van betekenis voor de afzet van de aardappelmeelindustrie is de glucose-industrie. Gedurende de laatste jaren werd voor de fabricage hiervan ± 17.500 ton aardappelmeel afgenomen. Maisstijfsel vormt de grote concurrent van dit product, waardoor zijn betekenis tot nu toe dan ook vooral tot het binnenland beperkt bleef. Nederland telde in 1939 elf glucosefabrieken, waarvan er vijf in de provincie Groningen zijn gelegen. Productiecijfers van deze industrie zijn ons niet bekend, zodat het onmogelijk is te constateren, of deze bedrijfstak wellicht ook voor het grootste deel binnen de veenkolonien is geconcentreerd.

Behalve voor stijfsel vindt de glucose een toepassingsmogelijkheid in de limonade- en jamfabrieken. Evenwel is de consument van laatstgenoemde producten van mening, dat de kwaliteit door het gebruik van glucose afneemt. De fabrikanten spreken dit tegen, doch de Warenwet stijft de consumenten in hun opvatting door de bepaling, dat jam en limonade, met glucose bereid, moeten worden aangeduid als „limonette” en „huishoudjam”, waardoor deze producten van mindere waarde lijken.

De afzet van glucose werd hierdoor, vóór het intreden van de oorlog, enigszins geremd, evenals door de vanwege de Regering geheven crisisheffing. Met de exportmoeilijkheden, waaraan ook deze industrie leed, vormden deze factoren de oorzaak van de klachten over de te grote productiecapaciteit der industrie.

Desondanks moeten dextrine- en glucose-industrie samen als de belangrijkste binnenlandse afnemers van aardappelmeel worden beschouwd. De totale binnenlandse meelafzet voor het jaar 1937 bedroeg 60 miljoen kg, waarbij echter ook de afgenomen kwantums van andere industrieën dan de hier behandelde zijn geteld. De export in dat jaar was ruim twee maal zo groot als de binnenlandse afzet. De meelafzet van de dextrine- en glucose-industrie uit bovengenoemd cijfer af te scheiden is niet mogelijk, daar de gegevens ons hiervoor ontbreken.

De buitenlandse afzet van aardappelmeel.

Het aardappelmeel werd uitgevoerd naar vele landen, waarvan wij slechts de belangrijkste zullen noemen. Evenals bij de dextrine was in 1939 ook hier Engeland onze grootste afnemer; ruim 50 % van de totale uitvoer was naar dit land gericht. Daarop volgden Italië met 10,5 %, België en Luxemburg samen met ruim 9 %, Brits-Indië met 7,5 %, terwijl Duitsland in dat jaar ruim 4 % voor zijn rekening nam. Zwitserland nam in onze aardappelmeelexport deel voor 3,9 %, de Verenigde Staten voor 3,5 % en Canada voor 1,5 %. De sterke teruggang in de export naar Duitsland is opvallend. In 1923 had dit land nog voor ruim 19 % in de uitvoer aandeel genomen. Waarschijnlijk was de eigen industrie inmiddels reeds voldoende sterk geworden om invoer uit het buitenland te kunnen weren. Alleen kleine kwantums voor de veredelingsindustrie werden nog uit ons land geïmporteerd. Uitgezonderd bij Engeland was bij al onze buitenlandse afnemers sedert 1930 een terugval in de gevraagde hoeveelheden te constateren, die, gelukkig voor de industrie hier te lande, niet zo rigoureuus is geweest als de vermindering van de export naar Duitsland.

Zoals de cijfers der geëxporteerde hoeveelheden in tabel II, doen zien, was de toestand na 1929, in het bijzonder tot 1936, niet bijster rooskleurig. Als oorzaken willen wij op het volgende wijzen.

Steeds is Duitsland een belangrijke concurrent van de hier besproken Nederlandse industrie geweest, ook in het laatste, voor de industrie zo bijzonder zware, decennium is het dit gebleven. Van veel groter betekenis was echter de mededinging van de Poolse industrie op de wereldmarkt voor aardappelmeel, terwijl ook Rusland door belangrijke export zijn invloed bij de bepaling van de wereld-

Tabel II. Productie, export en exportwaarde van aardappelmeel 1929—1939.

Oogst-jaar	A. meelprod. in balen v. 100 kg	Export (in balen) *)	Exportwaarde *)	Export-prijs per baal *)
1929	2.280.000 1)	1.147.800	f 16.171.000,—	f 14,—
1930	1.450.000	895.280	„ 9.545.000,—	„ 10,60
1931	710.000	814.110	„ 7.539.000,—	„ 9,25
1932	1.550.000	668.150	„ 5.775.000,—	„ 8,15
1933	1.360.000	632.470	„ 4.805.000,—	„ 7,60
1934	1.528.600 2)	571.610	„ 4.203.000,—	„ 7,35
1935	1.599.400	1.579.940	„ 4.042.000,—	„ 7,—
1936	926.565	1.023.820	„ 6.492.000,—	„ 6,35
1937	1.483.879	1.301.140	„ 9.405.000,—	„ 7,25
1938	1.592.800	863.600	„ 6.539.000,—	„ 7,55
1939		1.106.200	„ 8.582.000,—	„ 7,75

1) 1929—1934: Centraal Bureau v. d. Statistiek.

2) 1934—1939: De landbouwcrisismaatregelen.

*) De cijfers Export in balen en Exportwaarde zijn ontleend aan de Jaarverslagen van de Kamer van Koophandel en Fabrieken v. d. Veenkolonien.

*) Berekend uit $\frac{\text{Exportwaarde}}{\text{Export in balen}}$

marktprijs deed gelden. Beide laatst genoemde landen waren speciaal van belang, waar het de export naar Engeland betrof. Het behoeft geen betoog, dat wij ons geheel beperken tot de toestanden vóór het uitbreken van de thans woedende oorlog. De verhoudingen zijn daardoor, zoals vanzelf spreekt, geheel gewijzigd en een duidelijk overzicht van deze jaren is nog niet te geven.

Tenslotte waren Estland en, buiten Europa, Japan nog exporterende landen, die voor onze industrie een voortdurende bedreiging vormden.

Niet alleen echter de zelf exporterende landen interesseren ons, wanneer wij over buitenlandse concurrentie spreken. In vele landen, zoals bijv. Duitsland, Frankrijk, Denemarken én Finland, werden aardappelmeelfabrieken opgericht, waardoor voor ons land meer of minder belangrijke exportgebieden hetzij geheel, hetzij ten dele verloren gingen.

Daarnaast bestond nog de concurrentie van substitutie-artikelen voor uit aardappelmeel geproduceerde eindproducten, die vaak door beduidend lagere prijzen der grondstoffen tegen aanzienlijk lagere prijzen dan het Nederlandse product op de markt werden gebracht.

Een als hierboven bedoelde concurrentie werd in het bijzonder ondervonden van het maïs-, sago- en tapiocazetmeel.

De betalings- en clearingvoorschriften van Italië, Spanje, Turkije en Griekenland, de beschermende rechten, die ons door Engeland, Frankrijk, Zweden, Tsjecho-Slowakije, Finland, Denemarken, de Verenigde Staten en Canada in de weg werden gelegd, vormden eveneens een vermindering der afzetmogelijkheden.

Tenslotte is voor de Nederlandse aardappelmeelindustrie van belang de veranderde structuur van de afzetgebieden, waartoe de economische depressie misschien de aanleiding is geweest; gevolg was een vermindering van het verbruik van aardappelmeel en wellicht een zich instellen van den consument op het gebruik van goedkopere substitutie-artikelen. Bakker meent uit verschillende van de hier genoemde factoren te mogen concluderen, dat hierdoor „voor de Nederlandsche aardappelmeelindustrie een debiet is verloren gegaan, dat zij nimmer terugkrijgt, zoodat de moeilijkheden waarschijnlijk vooreerst van blijvende aard zullen zijn”. Wij kunnen ons met deze mening verenigen, doch zouden het verband tussen „economische depressie” en „blijvende debietsverkleining” liever minder nauw gelegd zien, dan dit door genoemden schrijver wordt gedaan.

Dat onze concurrenten van tijd tot tijd zelfs nog een plaats op de Nederlandse markt wisten te veroveren, blijkt uit het volgende staatje, dat enkele invoercijfers weergeeft.

Tabel III. Invoer van aardappelmeel naar gewicht en waarde, vergeleken met de uitvoer.

Jaren	Gewicht/ (in 1.000 kg)	Waarde (in 1.000 guldens)	Invoer in % v. d. uitvoer	
			gewicht	waarde
1923	3.240	426	3,59	2,98
1926	5.498	786	5,78	4,97
1929	1.288	157	1,12	0,97
1930	4.571	409	5,11	4,28
1931	4.754	374	5,84	4,92
1932 1)	492	37	0,74	0,64

1) In de jaren na 1932 is het percentage v. d. invoer in vergelijking tot de uitvoer, naar waarde noch gewicht, boven de 0,5 % gekomen.

De crisismaatregelen.

Thans zullen wij na deze algemene beschouwingen in het kort de ontwikkeling sedert 1929 nagaan.

Na afsluiting van het campagnejaar 1 Sept. 1929—1 Sept. 1930 bleek de toestand in de aardappelmeelindustrie verre van rooskleurig. Uit bovenstaande (globale) berekening bleken de exportprijzen in één jaar gedaald van f 14,— tot f 10,60, terwijl de geëxporteerde hoeveelheid met ongeveer 20 % was afgenomen, niettegenstaande de sterke prijsdaling in dat jaar. De omslag in de wereld-conjunctuur heeft hierop een grote invloed gehad. Daarnaast heeft de onderlinge concurrentie der Nederlandse fabrieken de prijs schade gedaan. Professor Tinbergen 2) meent zelfs, dat deze invloed van groter belang is geweest dan de concurrentie van Duitsland en Polen op de wereldmarkt. Evenzeer hebben de grote oogsten in de jaren 1928 en 1929 sterker prijsdrukkend gewerkt dan de concurrentie van het maïzetmeel.

Door genoemde grote oogsten hielden de fabrieken abnormaal grote voorraden over, waarmee zij het nieuwe campagnejaar noodgedwongen ingingen. Daarbij kwam nog, dat van de oogst 1928 grote hoeveelheden consumptie-aardappelen onverkocht bleven, die ook bij de fabrieken terecht kwamen, wat in 1929 nog een extra vergrote meel-productie gaf.

Ook de ter bestrijding van de werkloosheid uitgevoerde ontginningswerken hadden de oppervlakte van met fabrieksaardappelen verbouwd land sterk doen toenemen. Van 1921—1929 heeft de totale uitbreiding van het daarvoor beschikbare areaal ongeveer 25 % bedragen.

Doordat tenslotte het buitenland in genoemde jaren grote aardappeloogsten had, was de vraag naar consumptie-aardappelen gering. Volgens de „Verslagen en Mededeelingen van de Directie v. d. Landbouw” nam de oppervlakte, in 1929 voor consumptieaardappelen in gebruik, 144.498 ha in beslag. Het grootste deel hiervan wordt geleverd door de provincies Friesland en Zeeland. Deze nu hadden in de jaren 1928 en 1929 geen voldoende export en leverden hun product aan de toch al ruim voorziene fabrieken.

Dit alles heeft de vooruitzichten voor de Nederlandse aardappelmeelindustrie niet verbeterd. Ernstiger is echter nog de terugslag, die de fabrieken van de crisis in de textiel-industrie ondervonden. Immers, de achteruitgang in deze bedrijfstak, als grootste afnemer van aardappelmeel, was een oorzaak van verminderde meelafzetten. Wij zien dan ook de export van 1929—1930 teruglopen met ruim 250.000 balen, nl. van 1.147.300 tot 895.280 balen. De exportwaarde verminderde in dat ene jaar met ruim f 7,5 miljoen, d.w.z. met plm. 47 %.

Volgens het Centraal Bureau v. d. Statistiek werden in de jaren 1920—1928 jaarlijks gemiddeld 11,6 miljoen hl aardappelen vermalen, terwijl in die periode de uitkering gemiddeld f 1,50 per hl bedroeg. Jaarlijks werd dus aan de landbouwers uitgekeerd een bedrag van f 17,5 miljoen. Het is duidelijk, dat bij een prijsdaling, als in de jaren 1929/1930

2) Prof. Dr J. Tinbergen in „De Nederlandsche Conjunctuur”, 1930: „Het verband tusschen de aardappel-oogst en den prijs en den uitvoer van aardappelmeel”.

plaats vond, de industrie niet meer tot uitkeringen van f 1,50 in staat was. Daar voor den veenkolonialen landbouwer de teelt van fabrieksaardappelen een zaak van het grootste gewicht is, was regeringsingrijpen uit sociaal-economischeo verwegingen, en als crisismaatregel bedoeld, dan ook alleszins gerechtigd.

De steun van de Staat, tot f 3,5 miljoen per jaar, kon echter niet verhinderen, dat de gemiddelde uitkering na het jaar 1930 niet meer boven f 0,90 per hl uitkwam. Bakker³⁾ noemt een totaalbedrag van f 30 miljoen, door de Staat verleend in de jaren 1929—1936.

Had de Staat echter steun blijven verlenen zonder ook een woordje mee te spreken in de productie, dan had het mogelijk kunnen worden, dat de boeren al hun land voor de aardappelteelt gingen gebruiken, als dat hun groter voordeel bracht (met de regeringssteun) dan de andere door hen geteelde producten. Waar de regeringssteun tenslotte aan den boer ten goede kwam, greep de Staat in de aardappelproductie in door een teeltbeperking aan de individuele landbouwers op te leggen. Voor het jaar 1930 bedroeg deze 15 %. Voor 1932, 1933 en 1934 werd de oppervlakte voor de teelt van fabrieksaardappelen jaarlijks vastgesteld op 65 % van het normale areaal in 1929.

In 1933 steunde de Regering nog door 600.000 balen meel uit de markt te nemen, die een zodanige bestemming zouden krijgen, dat zij geen invloed op de prijsvorming van het overige meel zouden kunnen hebben.

De buitenlandse concurrenten van aardappelmeel hebben in Nederland nooit vaste voet kunnen krijgen; de invoercijfers waren, zoals uit tabel III blijkt, voortdurend aan sterke schommelingen onderhevig. De jaren 1930 en 1931 laten echter bijzonder grote importen zien, die speciaal uit Rusland afkomstig waren en die vooral door de dextrine-industrie hier te lande werden verwerkt. Wel is deze invoer, vergeleken met de totale productie, niet zo belangrijk; de toch al moeilijke positie van de industrie werd er echter niet beter door.

Voor de oogst 1933 werd den landbouwer-leverancier aan aardappelmeelfabrieken steun, verleend uit het Landbouwcrisisfonds. Dit voldeed echter niet en daarom werd in 1934 overgegaan tot vaststelling van een garantieprijs door de Overheid, die voor genoemd jaar voor 100 kg meel van gemiddelde kwaliteit f 9,80 zou bedragen.

In hetzelfde jaar werd opgericht de Nederlandsche Aardappelmeel Centrale (N.A.C.), gevestigd te Veendam. Aan deze overheidsinstelling werd het monopolie voor de export verleend. Uitvoer van aardappelmeel werd slechts toegestaan na bekomen machtiging van de N.A.C. Het algemene resultaat was in het eerste jaar reeds te merken in een toegenomen afzet.

De grote oogst van 1934 had een vergrote meelproductie tot gevolg. Engeland schafte in de loop van 1935 het sedert 1932 gegeven invoerrecht van 10 % af, wat speciaal merkbaar werd in het daarop volgende jaar. De industrie had grote, meer dan normale, voorraden, die nu belangrijk konden inkrimpen. Met het oog op deze abnormale voorraden was dan ook het uitpootareaal voor 1936 bepaald op $\frac{2}{3}$ van het reeds in 1935 tot 62 % teruggebrachte percentage, dat betrekking had op het jaar van uitgang, 1929. Dit wil dus zeggen, dat de aardappelteelt voor het jaar 1936 beperkt moest worden tot 42 % van de met aardappelen beplante oppervlakte in het jaar 1929. Door deze zeker zeer drastische maatregel van de Regering hoopte men de meelvoorraden bij de fabrieken te kunnen doen afnemen.

Tevens wilde men dit doel nastreven door de meelafzet te bevorderen, nl. door instelling van speciale lagere prijzen voor de verkoop van het product aan de glucose-industrie en aan die bedrijven, die het verwerkten tot mengvoeders voor het vee, waarvoor in Nederland geen onbelangrijk afzetgebied zou kunnen worden gevonden.

³⁾ M. Bakker, Inleiding voor de Groninger Dag 1938: „De positie van de industrie in de provincie Groningen”.

De situatie na de devaluatie.

De devaluatie van de gulden in 1936 deed de prijzen een belangrijke stijging ondergaan, waardoor de uitvoer-toeslagen, die door het Rijk uit het Landbouwcrisisfonds werden verschaft, aanzienlijk konden worden verlaagd. Deze verbetering in de toestand deed de uitpoot voor 1937 weer toenemen. Reden tot optimisme gaf ook de sterke inkrimping der meelvoorraden, die de fabrieken in de voorgaande jaren, door de nood gedwongen, hadden moeten aanhouden, daar een evenwicht tussen productie en afzet in die jaren verre was.

De uitpootvergroting van 25.000 ha tot 28.500 ha, d.i. op 60 % van het basisjaar, had een stimulerende werking op de campagne. Tegenover een verwerking in 1936 van 7,8 miljoen hl aardappelen stond nu een verwerkte hoeveelheid van 12,3 miljoen hl. Dit is echter niet alleen toe te schrijven aan de grotere uitpoot, ook de grotere opbrengst per ha had hierop invloed uitgeoefend.

De meelprijzen bleven dit jaar vrij constant en lagen weinig beneden de door de Regering vastgestelde garantieprijs; de export nam sterk toe, evenals de gemiddelde exportprijs per baal.

Voor 1938 werd den boeren een uitpootareaal van 59,6 % van het normale toegewezen, wat bij gelijkblijvende opbrengst per ha een practisch gelijk grondstoffenaanbod als in het vorige jaar tot gevolg had kunnen hebben. De aardappeloogst was echter zeer goed, zodat een miljoen hl aardappelen meer werd vermalen dan in het voorgaande jaar. De exporthoeveelheid liep terug met ongeveer $\frac{1}{3}$; de exportwaarde daalde iets minder sterk. Als één der oorzaken kan worden genoemd de inkrimping van de afzet naar Duitsland. De geringere opbrengsten en de minder gunstige vooruitzichten brachten een verkleining van het aardappelareaal voor 1939 met zich; er mocht slechts 55,4 % van de normale oppervlakte met aardappelen worden beteeld.

Evenals in het voorgaande jaar werd ook nu een hoeveelheid meel voor de verwerking in mengvoeders beschikbaar gesteld. Dit, en de vrees, na het uitbreken van de oorlog, dat de in het buitenland gekochte voorraden zetmeel niet geregeld zouden worden aangevoerd, hebben in 1933 de binnenlandse afzet van aardappelmeel gestimuleerd.

Gedurende een reeks van jaren was beneden de productieprijs verkocht; per 1 September 1939 werd de prijs verhoogd met f 2,75 per baal, waardoor voor suprameel een prijs tot stand kwam, die na 1930 niet meer was bereikt, nl. f 10,75 per baal. Toen ook daarna nog prijsverhogingen plaats vonden, verwekte dit in de industrie een zeker optimisme, wat van invloed was bij de vaststelling van het uitpootareaal voor 1940. De te betalen oppervlakte werd met $\frac{1}{3}$ uitgebreid.

Slotbeschouwing.

Op dit punt werd de ontwikkeling door het uitbreken van de oorlog verstoord. Overzien wij de toestand van deze industrie vóór 1939, dan blijkt van een inzinking te kunnen worden gesproken, waarvan als voornaamste oorzaak kan worden genoemd de algemene prijsdaling van zetmeelproducten op de wereldmarkt.

De in 1934 van regeringswege gestichte Nederlandsche Aardappelmeel Centrale verrichtte goed werk, ook in de daaropvolgende jaren. Zij sloot nl. enige buitengewone contracten af tegen lagere prijzen, onder voorwaarde, dat het aldus geleverde meel uitsluitend gebruikt zou worden in industrieën, die anders geen aardappelmeel verwerkten. Een toeneming van de export, in het bijzonder naar Engeland, was hiervan het gevolg. Contrôle op de naleving der contractvoorwaarden vormde evenwel een grote moeilijkheid.

Ook uit de industrie zelf zijn pogingen voortgekomen, welke ten doel hadden de positie van de bedrijfstak te versterken. Men zocht naar nieuwe afzetmogelijkheden,

hetzij direct voor aardappelen, hetzij voor het aardappelmeel, door het onderzoekingswerk speciaal te leiden in de richting van nieuwe artikelen uit die producten. Ten dele is men met deze onderzoekingen tot een resultaat gekomen. Sinds 1936 houdt een bedrijf te Veendam zich reeds bezig met de vervaardiging van synthetische harsen („Kunsthoorn, kunstglas en kunstmassa's in den ruimsten zin", zoals in het Handelsregister staat aangegeven), waarbij de haar omringende aardappelmeelfabrieken de grondstof leveren. Hoever deze onderzoekingen thans zijn gevorderd is ons niet bekend; wel kan hier reeds worden medegedeeld, dat een product wordt gemaakt, dat de meeste overeenkomst vertoont met bakeliet of phillite. Enige export van dit artikel vindt plaats naar Duitsland en België, waar het wordt verwerkt tot knopen, brochies, asbakjes, e.d.

Het aardappelmeel kan tenslotte worden verwerkt in veevoeders, wat in de laatste jaren de afzet heeft vergroot en welk product in het binnenland misschien een goede toekomst heeft.

Onderzoekingen werden ook gedaan met het afvalwater, dat veel eiwitten bevat, die wellicht aan de landbouw kunnen worden dienstbaar gemaakt door verwerking in kunstmeststoffen.

De fabrikanten van de hier besproken bedrijfstak hebben ingezien, dat aaneensluiting van de ondernemingen en uitwisseling van chemische en technische gegevens een hogere kwaliteit van hun producten tot gevolg kan hebben. En hoewel het Nederlandse aardappelmeel reeds als het fijnste product op de wereldmarkt staat aangeschreven, mag de industrie niet op haar lauweren gaan rusten, doch moet zij voortdurend op de bres staan om haar vooraanstaande plaats te allen tijde te kunnen verdedigen. Voortdurend experimenteren ter verbetering van product en productie-methoden is een steun voor het individuele bedrijf, doch ook voor de gehele bedrijfstak. Wij zeggen het Mr. Sauer in zijn inleiding voor de Groninger Dag gaarne na: „het is zoowel voor de aardappelmeelindustrie als voor de welvaart van ons land in het algemeen van belang, dat zooveel mogelijk aardappelmeel hier te lande wordt verwerkt, en het is beter om verwerkt dan onverwerkt aardappelmeel uit te voeren."

Dat deze industrie, waarvan de export voor 60 tot 70 % was gericht op landen, die thans voor haar onbereikbaar zijn, zeer zwaar is getroffen door de oorlog, behoeft geen betoog. Wel resulteert uit de oorlogsomstandigheden een vergrote binnenlandse afzetmogelijkheid, doch deze kan het verlies aan afzetgebied niet compenseren.

De betekenis voor het vestigingsgebied.

Volgens de „Verslagen en Mededeelingen van de Directie van den Landbouw" bedroeg de oppervlakte, beteeld met consumptieaardappelen, in 1938 ruim 90.000 ha. De consumptieaardappelen worden in geheel Nederland verbouwd, in tegenstelling tot de fabrieksaardappelen, die een speciaal landbouwproduct zijn van de veenkolonien en waarvan de beteelde oppervlakte in genoemd jaar ongeveer 30.000 ha bedroeg. Dit wil dus zeggen, dat het praktisch de vier Noordelijke provinciën zijn, die de aardappelmeelindustrie van grondstoffen voorzien. Van de totale fabrieksaardappelenoogst levert de provincie Groningen alleen reeds ruim 42 %, d.i. ruim 6 miljoen hl en daaruit kan plm. 63 miljoen kg aardappelmeel worden verkregen (Addens). Vergeleken met de totale productie in dat jaar (148,3 miljoen kg) spreken deze cijfers voldoende voor zichzelf om aan te tonen, welk belang de fabrieksaardappelen teelt en de aardappelmeelindustrie in de vier Noordelijke provinciën, in het bijzonder in de veenkolonien en speciaal in de Groninger veenkolonien, hebben.⁴⁾

⁴⁾ Vgl. Dr. H. J. Keuning, „Sociaal-economische problemen der Groninger veenkolonien" in „E.-S.B." van 8 Maart 1944.

Westerdijk⁵⁾ noemt de aardappelmeelindustrie „typisch Groningsche inrichtingen, nagevolgd in Drenthe en Overijssel, voorzover deze beide provinciën vanuit Groningen zijn gecultiveerd op hare dalgronden". Nemen wij de veenkolonien even in deze ruime begrenzing aan, als dit door Westerdijk wordt gedaan, dan komen wij tot de ontdekking, dat in dit gebied in 1938 de gehele aardappelmeelindustrie was gevestigd, met 20 fabrieken, een productie ter waarde van 10 miljoen gulden, en met een jaar-capaciteit van 14 miljoen hl aardappelen (Bakker).

Voor dit gebied vormt dus de aardappelmeelindustrie een zeer belangrijke tak van nijverheid, die voor de weinig dichte bevolking één der belangrijkste bronnen van inkomsten vormt. De aardappelmeelindustrie is niet een bij uitstek loonintensief bedrijf; toch geeft zij nog werk aan 2.000 arbeiders en werd er gemiddeld in de jaren 1932-'37 1 miljoen gulden per jaar verloond. Men bedenke hierbij, dat de werkzaamheden voor een groot deel in campagnes worden verricht, dus dat het hier genoemde verloond bedrag in een kleiner aantal arbeidsdagen is uitbetaald dan gewoonlijk in een arbeidsjaar het geval is.

Indirect vloeit van deze industrie ook nog veel aan de bevolking toe: aan vrachten, hoofdzakelijk lonen, mag een bedrag van 6 tot 6,5 miljoen gulden worden aangenomen voor het vervoer van de aardappelen van de landbouwbedrijven naar de fabrieken. Daarbij moet nog gerekend worden een bedrag voor het vervoer van het meel en de vezels (een overblijfsel na verwerking der aardappelen). Behalve de grondstoffen en het eindproduct wordt ook de brandstof per schip aangevoerd (ten dele nog steeds uit turf bestaande). Door de drukke scheepvaart ten behoeve van deze landbouwindustrie vinden machinefabrieken en scheepstimmerwerven in de grotere veenkoloniale plaatsen een bestaansmogelijkheid.

J. J. DRENTH.

⁵⁾ J. Westerdijk: „De coöperatieve boerenfabrieken in de provincie Groningen", „E.S.B." van 29 April en 6 Mei 1925.

DE ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN PORTUGAL GEDURENDE DE OORLOGSJAREN.

Hoewel Portugal in 1941 voor het eerst sinds vele jaren een uitvoeroverschot had van 505 miljoen Escudos¹⁾, mag hieruit niet de conclusie worden getrokken, dat het land in aanzienlijke mate van de oorlogsomstandigheden zou hebben geprofiteerd. Het uitvoeroverschot, dat in 1942 zelfs steeg tot 1.441 miljoen Escudos, is, veeleer een bewijs voor de toenemende moeilijkheden, waarvoor de Portugese Regeering zich geplaatst ziet, dan dat het een stijgende welvaart signaleert. Als overwegend agrarisch land is Portugal in sterke mate aangewezen op import van ijzer en staal, kolen, benzine en olie, kunstmeststoffen en machinerieën. Deze goederen werden vóór den oorlog voornamelijk op buitenlandsche schepen ingevoerd, daar de Portugese handelsvloot zeer klein was. Bij het voortschrijden van den oorlog werd de voor Portugal beschikbare tonnage steeds geringer, terwijl door de oorlogspanning in de Angelsaksische landen de geneigdheid, om bepaalde producten te leveren — vooral machines —, steeds kleiner werd. Tegenover deze sterke vermindering van den invoer stond eveneens een vermindering naar gewicht van den uitvoer. Hier echter kon de gewichtsvermindering meer dan gecompenseerd worden door een prijsstijging van voor de oorlogsvoering noodzakelijke grondstoffen. Het voornaamste uitvoerartikel vóór den oorlog was wijn; dit werd echter in den oorlog vervangen door tin en wolfram. Vooral voor het laatste artikel is Portugal een zeer belangrijke leverancier geworden. Zooals gezegd, heeft men van de sterk opgelopen prijzen gepro-

¹⁾ In Mei 1940 was 1 escudo: f 0.065.

fiteerd. Waren de wolframrijzen in 1941 reeds hoog, in 1942 stegen zij met meer dan 500 %, een stijging, die in 1943 nog eenigen tijd aanhield. Ook voor de andere uitvoerproducten — antimoon, kurk, vischconserven, harsen, terpentijn — kon Portugal zeer hoge prijzen bedingen.

Hierbij is men, wat tin betreft, zelfs te ver gegaan in zijn eischen, zoodat zich eind 1943 bij de verantwoordelijke regeeringsinstanties belangrijke voorraden bevonden, waarvoor geen koopers meer waren te vinden. Als reactie hierop heeft de Regeering den tinprijs met 25 % moeten verlagen.

Waar de invoergoederen in eersten aanleg niet aan zulke groote prijsstijgingen onderhevig waren — in de landen van herkomst waren zij onderworpen aan prijsbeheerschingsmaatregelen — is het niet te verwonderen, dat uit bovengeschetste ontwikkeling een uitvoersaldo resulteerde. Onderstaand staatje, hetwelk wij ontleenden aan de „Westeuropäische Wirtschaftskorrespondenz für die Montanindustrie“ van 21 Maart 1943, illustreert de geschetste ontwikkeling tot het einde van 1942:

	Invoer.		Uitvoer.	
	Gewicht in 1.000 tonnen	Waarde in mill. escud.	Gewicht in 1.000 tonnen	Waarde in mill. escud.
1938	2.396	2.300	1.540	1.139
1939	2.299	2.077	1.471	1.336
1940	1.889	2.442	1.140	1.618
1941	1.745	2.468	774	2.972
1942	1.300	2.317	631	3.602
1943 (11 mnd.)		2.771		3.400

In deze voor Portugal financieel bijzonder gunstige ontwikkeling is, volgens een bericht in „Europa-Kabel“ van 14 Jan. 1944, een zekere kentering te constateeren in 1943. De invoerhoeveelheid is van October 1942 tot October 1943 met 10 % gestegen, de uitvoerhoeveelheid daarentegen in dezelfde periode met 23 % gedaald. De gemiddelde invoerprijs steeg met 31 %, de uitvoerprijs met 38 %, zoodat hier de groote verschillen langzamerhand overbrugd raken. Nog steeds vertoont echter de buitenlandsche handel een actief saldo.

Het is echter duidelijk, dat, hoewel het uitvoersaldo de deviezenpositie van het land versterkt, de Portugeesche Regeering zich zorgen maakte over het terugloopen van den invoer. Nu was deze verminderde invoer in de eerste plaats een tonnageprobleem, zoodat men van den beginne af heeft getracht de eigen positie op dit terrein te versterken.

Scheepvaart.

De Portugeesche handelsvloot is voor een koloniale mogendheid zeer klein — ± 180.000 ton — en daarbij nog zeer verouderd; 80 % van de tonnage bestaat uit schepen, die ouder dan 20 jaar zijn. Sinds het uitbreken van den oorlog heeft men getracht door aankopen in het buitenland de vloot uit te breiden; reeds in 1940 voerde een Portugeesche aankoopcommissie desbetreffende onderhandelingen in de Vereenigde Staten. Succes heeft men hiermee niet gehad en eerst in Mei 1943 wist men de eigen positie te versterken door aankoop van een vijftal in Portugeesche havens opgelegde Duitsche schepen met een inhoud van 21.331 bruto registerton.

Naast dezen aankoop is de Portugeesche vloot versterkt door nieuwbouw in het land zelve. Eenige schepen van 1.800 tot 3.500 ton zijn reeds gereed gekomen, terwijl nog verschillende op stapel staan. Men heeft echter te kampen met de gebrekkige outillage van de werven en een tekort aan geschoolde arbeiders, terwijl het materiaal, dat vnl. uit het buitenland komt, dikwijls lang na den bedongen leveringstermijn wordt afgeleverd.

Het tonnageprobleem blijft, ondanks alle pogingen, die in het werk zijn gesteld, nijpend en een oplossing is verre. Slechts de kustvaart heeft door nieuwbouw van

houten zeilschepen, waarvoor het materiaal in het land aanwezig is, aan de moeilijkheden eenigszins het hoofd kunnen bieden.

Waar de invoer aan een dusdanige vermindering onderhevig moest zijn, is het duidelijk, dat men heeft gestreefd naar een uitbreiding van de eigen grondstoffenproductie en industrieele capaciteit.

Ontwikkeling van mijnbouw en industrie.

Daar Portugal in de jaren vóór den oorlog een steenkoolinvoer had van 1 miljoen ton tegen een eigen productie van 300.000 ton, is het begrijpelijk, dat vóór alles werd gestreefd naar uitbreiding van de eigen productie. De voorraden in Portugal zijn echter niet groot, terwijl de mijnwerkers een neiging vertoonden naar de beter betalende ertsmijnen over te gaan. Desondanks is men er in geslaagd de productie uit te breiden.

1939	313.000 ton	1942	439.000 ton
1940	310.000 „	1943	400.000 ton
1941	460.000 „			(geschat).

De import van steenkolen daalde van 1.000.000 ton vóór den oorlog tot 550.000 ton in 1943, zoodat het tekort bij den invoer slechts voor een zeer gering deel opgevangen is door de stijging der eigen productie.

Ook voor olie en benzine is men in groote mate van het buitenland afhankelijk en ook hier zijn de importen een gering percentage van de vóóroorlogsche.

Men is in Portugal vast besloten deze afhankelijkheid van het buitenland, die inderdaad zeer geprononceerd is, te verminderen door gebruikmaking van de in het land aanwezige waterkracht, evenals Italië dat destijds heeft gedaan²⁾. Hoewel eenige projecten op dit gebied ontworpen zijn en door de Regeering goedgekeurd — zelfs zijn de noodige credieten al verleend — is het toch de vraag, of deze plannen in oorlogstijd een kans op verwezenlijking hebben.

Zijn de resultaten op het gebied van de kolenwinning en de stroomopwekking weinig bevredigend, anders is dit bij de winning van non-ferro metalen.

Het belangrijkste is op dit gebied³⁾ de reeds hierboven vermelde stijging van de tin- en wolframproductie, doch daarnaast wordt ook de winning van zeldzame metalen — uraan, titaan — en antimoon opgevoerd. Volgens berichten wordt door een Engelsche firma zelfs radium gewonnen in de ongetwijfeld belangrijke hoeveelheid van drie gram per jaar³⁾.

De gestegen winning van non-ferro metalen heeft een grooten investeringslust met zich gebracht. Bijna overal breiden de maatschappijen, die de exploitatie verrichten, voorzoover mogelijk, hun installaties uit. Voor Portugal is echter het belangrijkste, dat, veel meer dan dit vroeger het geval was, naast de Engelsche maatschappijen ook de Portugeezen zich voor den mijnbouw gaan interesseeren. Van oudsher was dit een gebied, waar grootendeels buitenlandse maatschappijen opereerden, maar, dank zij het vertrouwen in eigen mogelijkheden, een verstandige concessiepolitiek van regeeringswege en de exorbitante winsten, die momenteel worden gemaakt, is de Portugeesche activiteit in den mijnbouw aanzienlijk toegenomen.

De tinertsen werden vnl. in het buitenland gesmolten; een uitvoerverbod voor tinerts in 1942 heeft echter tot gevolg gehad, dat de tinsmelters in Portugal hun capaciteit aanzienlijk moesten uitbreiden.

In tegenstelling met de winning van non-ferro metalen geeft de eigen ijzer- en staalproductie geen vooruitgang te zien. Hoewel in het land voldoende ijzererts voorkomt, is de eigen ijzerindustrie onbelangrijk. Het bovenvermelde

²⁾ Men zie voor identieke plannen in Spanje: „De economische toestand van Spanje in 1943“, in „E.-S. B.“ van 23 Febr. 1944, blz. 109 e. v.

³⁾ „Westeuropäische Wirtschaftskorrespondenz für die Montanindustrie“ van 21. Maart 1943.

gebrek aan kolen is een hinderpaal voor een voldoende eigen productie.

Wel heeft men in den oorlog plannen ontworpen voor de oprichting van ijzerverwerkende industrieën, en wel een buizenfabriek, een fabriek voor het vervaardigen van witblik, welke vnl. wordt gefinancierd door de vischconservenindustrie⁴⁾, en een draadtrekkerij. Vooral het plan om de fabricage van witblik zelf ter hand te nemen is interessant, daar de Portugeesche Regeering hier samenwerkt met een Fransch concern, dat zich bereid verklaard heeft de installaties te leveren. Niet vermeld wordt, in hoeverre deze fabriek in Portugal geproduceerd ijzer verwerkt.

Dank zij de goede financieele resultaten trachten de meeste industrieën haar outillage te verbeteren. Vooral in de vischconservenindustrie is men actief en legt men zich toe op verbetering van productiemethoden en verwerking van afvalstoffen. O.a. is men van plan de productie van vitaminen uit vischafval ter hand te nemen.

Levensmiddelenvoorziening.

Met deze plannen zijn wij reeds gekomen op het terrein der levensmiddelenvoorziening.

Hoewel Portugal een agrarisch land is, is de levensmiddelen situatie niet rooskleurig. De misoogst in 1940 behoefde nog geen aanleiding tot moeilijkheden in de broodvoorziening te geven, daar voorraden en invoeren de tekorten dekten. Wel werd in den loop der jaren de voorziening met die levensmiddelen, die geheel of gedeeltelijk ingevoerd werden — stokvisch, rijst en suiker — minder, maar ernstig was de toestand niet. De moeilijkheden kwamen eerst in 1943, toen het zich liet aanzien, dat de tarweoogst door de droogte zou mislukken. Speculatieve aankopen, prijsopdrivingen en hamsteren werden een gewoon verschijnsel, met het gevolg, dat de voorziening van de groote massa's in de steden ernstig gevaar begon te loopen. Aanvankelijk reageerde de Regeering met het verhoogen van den broodprijs, het vergrooten van het uitmalingspercentage en het afkondigen van een vervaardigingsverbod van bepaalde soorten gebak. Spoedig bleek, dat deze maatregelen niet voldoende waren en de Regeering ging over tot het instellen van een regeeringsbureau voor de voedselvoorziening. Als eerste maatregel voerde het nieuwe bureau voor de groote steden de brood distributie in.

Zien we in de eene sector tekorten, in de andere zijn het overschotten, die moeilijkheden veroorzaken. Hierboven werd reeds gewezen op het feit, dat de wijnexporten aanzienlijk verminderden: Engeland, Portugal's grootste afnemer, kocht in 1943 vrijwel niets en slechts door het optreden van de Vereenigde Staten als koper, kon een verdere voorraadstijging — de voorraad bedraagt toch reeds 1.000.000 hl — voorkomen worden. De vergroote voorraadvorming, waartoe de producenten werden gedwongen, gaven de Regeering aanleiding tot het verleenen van credietfaciliteiten. Men meent hiertoe veilig over te kunnen gaan, daar na den oorlog de voorraden gemakkelijk verkocht kunnen worden, omdat in de oorlogvoerende landen de alcoholvoorraden langzamerhand sterk verminderd zijn.

Financieele toestand.

Hierboven werd reeds meermaals gewezen op het feit, dat Portugal in 1941 voor het eerst een uitvoersaldo had. Het gevolg is geweest, dat de goud- en deviezenvoorraad van Portugal in de oorlogsjaren aanzienlijk gestegen is, daar de betalingsbalans dezelfde richting volgde, terwijl de hieruit resulteerende solide positie van de Escudo weer buitenlandsche vluchtkapitalen aantrok. De bankbiljettenomloop is in de oorlogsjaren aanzienlijk gestegen.

(In millioen Escudos).

Dec. 1939	Dec. 1940	Dec. 1941	Dec. 1942	Dec. 1943
2.494	2.903	4.488	5.481	6.817

⁴⁾ „Econ. Nieuws” 14 Juli 1943.

Deze stijging vindt zijn oorzaak in het feit, dat de door den gestegen uitvoer verkregen deviezen omgezet worden in Escudos en moet niet worden toegeschreven aan een financiering van eventueele staatstekorten.

Ondanks de gestegen uitgaven is Dr. Salazar er in geslaagd, in alle oorlogsjaren de begroting in evenwicht te houden, waarbij — reeds sedert 1928 — zelfs met een batig saldo wordt gesloten.

Wel is men in 1941 en daarna overgegaan tot het uitschrijven van leeningen, doch deze hadden slechts ten doel de overtollige koopkracht weg te nemen. Ook de wet op de oorlogswinst, die in 1941 werd uitgevaardigd, had in de eerste plaats tot doel overtollige koopkracht te binden. Bij alle bewondering, die men voor de financieele gestes van Dr. Salazar kan hebben, kan toch niet gezegd worden, dat hij er in geslaagd is het probleem van den geldovervloed op te lossen. Portugal blijft, evenals bijna ieder land ter wereld, met dit probleem worstelen, hetgeen zich duidelijk manifesteert in de zeer sterke speculatieve activiteit aan de beurs.

De toegenomen goud- en deviezenvoorraden hebben er toe geleid, dat Portugal pogingen is gaan aanwenden tot het vrijmaken van de voornaamste nutsbedrijven van buitenlandschen invloed. Men hoopt hiervoor in de eerste plaats de bevroren pondenvorderingen in Londen te kunnen gebruiken. Voorloopig heeft men de nationaliseeringspoging zeer conservatief opgezet en slechts bepaald, dat openbare nutsbedrijven hun zetel in Portugal moeten hebben en dat aandelen in dergelijke bedrijven uit het buitenlandsche bezit bij vervreemding eerst aan Portugeezen, c.q. den Portugeeschen Staat moeten worden aangeboden. Uitdrukkelijk is vastgesteld, dat het niet de bedoeling is, het buitenlandsche kapitaal uit Portugal te welen. Men neemt aan, dat voorloopig slechts één maatschappij, de Anglo Portugeesche Telefoonmij., door den Staat overgenomen zal worden.

Slotbeschouwing.

Dank zij de beschikking over voor de oorlogsindustrie belangrijke metalen, heeft Portugal in den oorlog haar financieele positie aanzienlijk kunnen verbeteren, zonder dat dit echter den economischen opbouw van het land ten volle ten goede is kunnen komen, daar bij den invoer ernstige moeilijkheden worden ondervonden. De verminderde voorziening met goederen, de gestegen geldhoeveelheid en de vrij actieve speculatiezucht van den groothandel en detailhandel, hebben tot aanzienlijke prijsstijgingen geleid, hetgeen geïllustreerd wordt door onderstaande indexcijfers.

Indexcijfers van de kosten van levensonderhoud.

I-VI-1939 = 100.

1940	111	1942	138
1941	122	1943	154

De ontwikkeling der groothandelsprijzen blijkt uit onderstaand staatje:

I-VI-1939 = 100.

Dec. 1939	118	Juni 1942	172
Juni 1940	135	Dec. 1942	188
Dec. 1940	145	Maart 1943	223
Juni 1941	152	Juni 1943	224
Dec. 1941	160	Nov. 1943	228

Waar de Portugeesche bevolking reeds vóór den oorlog een lagen levensstandaard had, zijn de moeilijkheden voor breede lagen van de bevolking zeer groot.

Behalve bij de winning van non-ferrometalen kan niet van een uitbouw van de industriele basis in dezen oorlog worden gesproken.

Bij dit alles dient ten slotte in het oog gehouden te worden, dat sinds October 1943 wijzigingen kunnen zijn ingetreden, waarvan wij niet op de hoogte kunnen zijn.

In die maand stond Portugal aan Engeland steunpunten op de Azoren af in ruil voor de levering van levensmiddelen, grondstoffen en industriële producten. Tot op heden is niet bekend geworden, hoe groot de omvang van deze leveringen is, zoodat het onmogelijk is te zeggen, in hoeverre Portugal hierdoor haar positie heeft kunnen verbeteren.

H. JONGSTRA.

DE SOJABOON, EEN GRONDSTOF VAN TOENEMENDE BETEKENIS.

Inleiding.

Van hoofdzakelijk inheemsch voedingsgewas in Noord-Oost Azië, vooral China, is de sojaboon, via den export uit één der oorspronkelijke productiegebieden, nl. Mandsjoekwo, in toenemende mate grondstof ter wereldmarkt geworden, die thans in vele landen eveneens wordt verbouwd en waarvan het verbruik in verschillende bewerkingen sterk is toegenomen.

De oorzaak van de gestegen vraag naar de sojaproducten moet voornamelijk worden gezocht in de toenemende behoefte aan plantaardige oliën en yetten voor menselijke consumptie en industriële verwerking en speciaal van de vraag naar agrarische producten met een hooge voedingswaarde, die in verschillende vormen voor menselijk verbruik en veevoederdoeleinden kunnen worden verwerkt. De sojaboon, met een vetgehalte van omstreeks 15 %, een hoog eiwitgehalte (omstreeks 40 %), een gehalte van ruim 20 % aan koolhydraten, terwijl ook het gehalte aan lecithine (1 à 2 %) van veel betekenis is, bleek bij uitstek geschikt om in deze behoeften te voorzien. Te meer is dit het geval, daar de teelt van dit product geen bijzondere beperkingen van klimaatzone en bodemschik vereischt en dus door verschillende landen in het kader van een politiek van zelfvoorziening, ten aanzien van voeding van mensch en dier, gemakkelijk op eigen bodem kan worden verbouwd.

De introductie van de sojaboon op de wereldmarkt dateert van 1908, toen het Japansche Mitsui-concern 100 ton sojaboonen aan de Londensche markt bracht, en sindsdien, vooral na den vorigen oorlog, is dit product in toenemende mate wereldmarktartikel geworden. De groote uitbreiding van de teelt in Azië, Amerika en ook Europa, is van jongeren datum en heeft vooral in dezen oorlog een groote vlucht genomen.

In het onderstaande zullen wij, aan de hand van een analyse van het verbruik en de productieontwikkeling, een overzicht geven van de positie van dit artikel.

Verbruik.

In het oorspronkelijke productiegebied wordt de sojaboon vooral als versche groente gebruikt en voorts, verwerkt tot meel, boter en melk en saus e.d., geconsumeerd, terwijl het gewonnen vet als brandstof en voor consumptie en industriële doeleinden werd gebruikt. Toen het product op de wereldmarkt verscheen, kwam voornamelijk de winning van de olie op den voorgrond. Deze soja-olie is nog één der voornaamste producten van de sojaboon als wereldmarktartikel. Daarnaast is ook de verdere verwerking van de producten van de sojaplant steeds meer op den voorgrond gekomen. Dat de sojaboon als olieleverancier in dit opzicht van de meeste oliehoudende zaden verschilt, blijkt duidelijk uit de prijsverhoudingen tusschen de gewonnen olie en het verwerkte rest- of nevenproduct. Berekent men naar verhouding van het oliegehalte, de hoeveelheid grondstof, die voor de winning van 1 ton olie is benodigd, en raamt men vervolgens, op grond van de bekende prijsnoteringen, de waarde van de gewonnen olie en van het restproduct, dan was de laatste zes jaar voor dezen oorlog, op grond van de Engelsche marktnoteringen, de waarde van de olie voor grondnoten, lijn-

zaad (La Plata), katoenzaad, copra en palmpitten, in alle gevallen gemiddeld ongeveer 63 % van het totaal bedrag van olie- en restproductwaarde, terwijl dit percentage voor de soja-olie nog geen 30 % bedroeg. Wat de waarde betreft, is dus in het geval van de sojaboon zeker niet van een overwegende betekenis van de oliewinning sprake. Dit is ook begrijpelijk, gezien het vetgehalte van omstreeks 15 %, dat, met uitzondering van dat van katoenzaad (een nevenproduct van de katoenvezelteelt, veel lager is dan voor de meeste andere belangrijke oliehoudende zaden¹⁾).

De wereldhandel beliep, wat de belangrijkste in- en uitvoerlanden betreft, de laatste jaren voor dezen oorlog als volgt²⁾:

Invoer van sojaboonen, in millioenen quintalen¹⁾.

	1930/34	1936	1938
Europa	15,59	11,20	14,19
waarvan:			
Duitschland	10,35	4,84	7,83
Denemarken	2,29	2,44	1,90
Nederland	0,53	0,96	1,10
Groot-Brittannië	1,42	0,83	1,00
Zweden	0,48	1,36	1,46
Azië	8,79	6,57	9,49
waarvan:			
Japan	6,88	7,20	8,15
Hong-Kong, Formosa en Korea	1,10	1,18	1,32
Nederlandsch-Indië ..	0,70	0,03	0,01

¹⁾ 1 quintaal = 100 kg.

Uitvoer van sojaboonen, in millioenen quintalen.

	1930/34	1936	1938	1939
Mandsjoekwo	23,11	19,68	21,65	17,12
Korea (uitvoer naar Japan)	2,01	1,65	1,45	?
Hong-Kong	0,33	0,15	0,19	0,28
Ver. Staten	—	—	0,72	2,85

Wat den wereldhandel betreft, ging de sojaboon dus voornamelijk van het Aziatische vasteland naar Europa en naar Japan, terwijl de laatste jaren voor den oorlog ook de Vereenigde Staten als aanbieder op de markt komen.

Dat deze boonen in sommige landen niet slechts voor eigen consumptie dienen, mag blijken uit de cijfers voor den handel in soja-olie.

Uitvoer van soja-olie, in 1.000 quintalen.

	1930/34	1936	1938	1939
Azië	1.088	718	595	?
waarvan:				
Mandsjoekwo ..	1.019	671	572	730
Japan	68	29	11	94
Europa	672	417	270	?
waarvan:				
Denemarken	183	163	82	19
Nederland	119	101	53	31
Engeland	104	79	84	?
Zweden	18	67	49	21
Ver. Staten	14	18	29	55

(1940: 72)

Een belangrijk deel van de soja-olieproductie blijkt dus nog in Mandsjoekwo zelf plaats te vinden, terwijl ook eenige Europeesche landen, zooals Engeland, Nederland,

¹⁾ Het olie-aequivalent kan voor de verschillende oliezaden in doorsnede als volgt worden gesteld: sojaboon en katoenzaad 15 %, zonnebloem-, hennep- en mosterdzaad 25 %, lijnzaad 33 %, grondnoten ongepeld 30 %, gepeld 40 %, koolzaad 35 %, blauwmaanzaad 40 %, sesamzaad en palmpitten 45 %, copra 63 %.

²⁾ De meeste gegevens in dit artikel zijn ontleend aan publicaties van het „Institut International d'Agriculture" te Rome.

Invoer van soja-olie, in 1.000*quintalen.

	1930/34	1936	1938	1939
Europa	1.047	627	543	?
waarvan:				
Engeland	228	163	33	?
Nederland	295	116	123	60
Duitschland (incl. Oostenrijk)	113	113	175	?
België-Luxemburg .	114	49	70	12
Noorwegen	54	46	27	9
Zweden	86	38	19	41
Noord- en Midden- Amerika	35	76	67	?
Zuid-Amerika	46	12	20	?
Azië	9	97	14	?
Afrika	88	76	43	?
waarvan:				
Fransch-Marokko .	59	55	26	?

Denemarken en Zweden, belangrijke hoeveelheden soja-olie op de wereldmarkt brachten, welke hoeveelheden grootendeels weer in Europa en voor een kleiner deel in de overige werelddeelen hun afzet vonden.

De wereldhandel in sojakoeken en -meel, de belangrijke nevenproducten van de sojaboon, toont de volgende ontwikkeling.

Uitvoer van sojakoeken en -meel, in millioenen quintalen.

	1930/34	1936	1938	1939
Azië	11,50	9,95	9,00	?
waarvan:				
Mandsjoekwo ..	11,11	8,48	8,69	12,20
Korea	0,32	1,23	0,27	?
Europa	2,11	1,79	1,34	?
waarvan:				
Denemarken	1,05	1,10	0,71	0,22
Zweden	0,16	0,65	0,58	0,34
Ver. Staten	—	—	—	0,47

Invoer van sojakoeken en -meel, in millioenen quintalen.

	1930/34	1936	1938	1939
Azië	10,66	8,27	8,52	?
waarvan:				
Japan	7,87	5,00	6,50	8,49
Formosa en Korea .	2,78	3,26	2,01	?
Europa	2,37	2,09	1,74	?
waarvan:				
Finland	0,38	0,60	0,47	0,06
Zweden	0,39	0,21	0,19	0,09
Denemarken	0,31	0,36	0,36	0,30
Nederland	0,29	0,13	0,20	0,18
Noorwegen	0,20	0,12	0,15	0,17

Ook hier levert het oorspronkelijke productieland, Mandsjoekwo een groot deel van den wereldhandel in dit artikel, waarbij, behalve het Verre Oosten, vooral de Scandinavische landen, zoowel als koperer als verkoper, een belangrijke plaats in den internationalen handel in deze artikelen innemen. Opvallend is ook het aanbod van de Vereenigde Staten, waarover verder in dit artikel nog nader zal worden gesproken.

Het totale beeld van den wereldhandel in de sojaboon en haar producten wijst dus op de overwegende plaats van Noord-Oost Azië als productie- en verwerkingsgebied, en de groote beteekenis van Europa als consumptie- en verwerkingsgebied, waarbij vooral de Scandinavische landen, Nederland en Engeland, bij het verwerken en verhandelen van deze producten een belangrijke plaats innemen. De laatste jaren voor dezen oorlog kwamen ook de Vereenigde Staten als exporteurs aan de markt.

De waarde van dezen internationalen handel in de soja-

boon en haar producten, was volgens ruwe raming in 1938 als volgt (op basis van Londensche noteringen): soja-boonen £ 18 millioen, soja-olie £ 1,2 millioen, sojameel en -koeken £ 6½ millioen. Berekent men de waarde van de totale sojaboonproductie (excl. China) in 1938, dan komt men op bijna £ 55 millioen. Hieruit blijkt wel, dat nog een belangrijk deel van de verwerking en het gebruik van de sojaboon in binnenlandsche sfeer plaats vindt; dit is met name het geval met Mandsjoekwo, waar ongeveer 50 % van de productie wordt uitgevoerd, met de Vereenigde Staten, die in 1938 al 17 millioen quintalen sojaboonen produceerden (welke hoeveelheid sindsdien nog sterk is toegenomen) en in mindere mate geldt dit voor Korea en voor den Indischen Archipel, welk gebied de laatste jaren voor den oorlog vrijwel geheel in eigen behoeften voorzag.

Productie.

De vooroorlogsche productie van soja was als volgt:

In millioenen quintalen.

	1930/34	1936	1938	1939	1940
China	62,96	59,11	?	?	?
Mandsjoekwo	45,70	41,47	40,91	39,56	38,27
Ver. Staten	4,43	8,16	17,07	24,84	21,73
Korea en Formosa ..	5,54	4,96	5,07	?	?
Japan	3,33	3,40	3,48	?	?
Java en Madoera ..	1,53	2,47	2,88	3,18	3,06
Europa	0,04	0,44	0,61	1,10	?

Daar de soja tot op vrij hooge breedte kan gedijen, mits de zomers maar warm en lang genoeg zijn, alsmede door het kweken van verschillende variëteiten, is het begrijpelijk, dat de cultuur van deze waardevolle plant zich uit het oorspronkelijke productiegebied verder heeft verspreid in Azië, Amerika en tenslotte ook naar Europa, welk werelddeel, zooals wij al zagen, een belangrijke consument is van de producten van de sojaboon. Weliswaar loopt de kwaliteit en kwantiteit der gewonnen sojaboonen, vooral in de nieuwere productiegebieden nog al uiteen, maar door bodemverzorging (enting met bepaalde bacteriën, daar de soja een vlinderbloemige en stikstofvormende plant is) en zaad- en soortselectie heeft men in vele gevallen toch een rendabel product verkregen. Wij willen in het onderstaande de verschillende productielanden, alsmede de recente ontwikkeling aldaar, in het kort de revue laten passeeren.

China. Hier is de teelt vrijwel geheel op de binnenlandsche voedselvoorziening gericht. Recente gegevens zijn hieromtrent niet bekend en voor de wereldmarkt is de productie in dit land momenteel van vrijwel geen beteekenis.

Mandsjoekwo. Zooals uit bovenstaande tabel blijkt, is de productie van dit gebied de laatste jaren iets aan het afnemen. Toch is dit land de groote exporteur voor de wereldmarkt en is de sojaboon uit deze streken van uitstekende kwaliteit. Een belangrijk-deel van de productie wordt in Mandsjoekwo zelf verbruikt of verwerkt.

Men kan zich afvragen, of door het opkomen van nieuwe productiegebieden de exportmogelijkheden voor Mandsjoekwo even groot zullen blijven als voor dezen oorlog. In elk geval geeft de kwaliteit van het Mandsjoekwo-product dit op de markt al een zeer sterke positie.

Over de recente ontwikkeling staan ons geen behoorlijke gegevens ten dienste.

Vereenigde Staten. Reeds in het begin van deze eeuw vond eenige aanbouw van soja plaats in de Vereenigde Staten. De groote vlucht van de productie in dat land dateert echter van de laatste jaren voor den oorlog, toen men over betere variëteiten voor de teelt aldaar beschikte en bovendien groote oppervlakten in de katoenstreken voor verbouw ter beschikking kwamen, daar het gewas ook als groenvoederbemesting in wisselbouw met de katoen geteeld wordt. Het bedrijfseconomisch voordeel van deze

cultuur in de katoenstreken is de mogelijkheid van verwerking van de sojaboon in dezelfde machines, die uit het katoenzaad de olie persen. Bovendien kan men de sojaboon langeren tijd bewaren dan het katoenzaad, zoodat de soja-oliewinning altijd als productievuller in de katoenzaadextractie kan worden ingeschakeld.

De opbrengst van sojaboonen, welke in 1920 ongeveer 1,06 miljoen quintalen bedroeg, was 20 jaar later, in 1940, 21,73 miljoen quintalen en is sindsdien nog meer toegenomen, zoodat voor 1942 een productie van ongeveer 68 miljoen quintalen, dat is dus aanzienlijk meer dan de vooroorlogse Mandsjoekwo-productie, wordt vermeld.

Het is derhalve zeer te begrijpen, dat de Vereenigde Staten de laatste jaren als exporteur van soja en soja-producten aan de markt kwamen. De belangrijke plaats, die dit land op de oliën- en vettenmarkt innam, zal zoodoende in de toekomst vrij stellig op dit gebied in betekenis toenemen.

Japan, Korea en Formosa. De productie in deze Japansche gebieden is niet voldoende om in de behoefte van de verwerkende olie-industrie in Japan te voorzien; aanzienlijke hoeveelheden sojaboon worden in Japan ingevoerd om daar te worden verwerkt, waarna de olie weer voor een groot deel wordt uitgevoerd. Ten opzichte van de groote productiegebieden in China en Mandsjoekwo is deze productie vrij gering en heeft het, gezien Japan's positie op het Aziatische vasteland, weinig zin deze voorloopig sterk uit te breiden.

Nederlandsch-Indië. De productie van de sojaboon op Java, de kedeleë, is de laatste jaren zoodanig uitgebreid, dat de oorspronkelijke invoer hiervan kon wegvallen en Java toen geheel de Buitengewesten kon voorzien en zelfs nog geringe hoeveelheden op de wereldmarkt kon plaatsen. Hoewel de kwaliteit, vooral ook het uiterlijk, nog beneden die der Mandsjoekwo-soja lag, zouden in Indië toch voor deze cultuur zeker nog groote mogelijkheden zijn.

Europa. De groote plaats, die Europa op de sojamarkt als consument innam, en het streven om de voedselvoorziening van mensch en dier zooveel mogelijk geheel zelf te verzorgen, hebben de laatste jaren tot een groote uitbreiding van de teelt van soja op het Europeesche continent geleid, waarbij vooral Zuid-Oost Europa naar voren is gekomen.

Voor Roemenië en Bulgarije hebben de teelt van soja sterk uitgebreid. Voor Roemenië (grondgebied van 1939) was volgens recente gegevens de opbrengst in 1943 60.000 ton. In Bulgarije wordt thans soja veel verbouwd in plaats van de minder rendabel geworden rozencultuur. De oppervlakte, met soja beteeld, was in 1942 met 70.000 ha bijna het zesvoudige van die in 1938, terwijl in 1942 ruim 35.000 ton soja werd geoogst. Ook de teelt in de gebieden van het voormalige Joego-Slavië is sterk toegenomen, van omstreeks 4.000 ha in 1938 tot \pm 12.000 ha in 1942 met een opbrengst van naar raming \pm 8.000 ton. Verder zijn er berichten over sojaverbouw van betekenis in Hongarije (1940 : 5.000 ha) en Slowakije. Aanplantingen op kleinere schaal, die veelal niet boven het proefstadium uitkomen, vinden wij vermeld voor Zweden, Frankrijk, Spanje, Italië, Generaal-Gouvernement, de Oostmark en België; ook Nederland vermeldt in de gegevens van de laatstbekende landbouwinventarisatie in 1942 een aanbouw van 10 ha soja. Bij goede keuze van de geschikte variëteiten biedt de Europeesche verbouw van de sojaboon vooral in Zuid-Oost Europa vrij waarschijnlijk goede kansen, waarbij niet enkel de betekenis van deze plant als vetleverancier, maar vooral ook als grondstof voor tal van hoogwaardige voedingsmiddelen op den voorgrond zal komen.

* * *

Overzien wij aan de hand van bovenstaande gegevens de economische betekenis van de sojaplant, dan kunnen wij de volgende factoren opmerken:

Uitbreiding van de productie, vooral buiten het oorspronkelijke productiegebied, waarvan een groot deel in de productielanden zelf wordt verwerkt.

Voorzover de sojaboon of haar producten in den wereldhandel komen, nemen hier Oost-Azië en de Europeesche veredelingsindustriën een belangrijke plaats in, terwijl voor de toekomst waarschijnlijk ook de Vereenigde Staten op groter schaal aan de markt zullen komen.

Wat het verbruik betreft, staat deze grondstof zeer sterk, daar zoowel het olieproduct als de verdere verwerking van de sojaboon tal van consumptiemogelijkheden biedt over een zeer gevarieerd gebied. In zoverre kan men ook voor de toekomst op een voldoende belangstelling voor de sojaboon en haar producten rekenen om een verdere toeneming van de productie waarschijnlijk te maken.

J. WILLEMS.

AANTEKENINGEN

DE BELGISCHE CONGO ALS PRODUCTIEGEBIED.

Inleiding.

De huidige oorlog heeft geleid tot een vergroote activiteit op economisch gebied in Afrika. Zoo ook in de Belgische Congo, één der rijkste gebieden van Afrika. Het lijkt ons daarom van belang, aan de hand van een aantal statistische gegevens, een overzicht te geven van de economische betekenis van dit gebied vóór het uitbreken van den tweeden wereldoorlog, teneinde daarna te trachten, met behulp van enkele zeer verspreide berichten in binnen- en buitenlandse tijdschriften, een indruk te krijgen van de reacties, die de oorlog in het economisch leven van de Congo heeft teweeggebracht.

De economische betekenis van de Congo¹⁾.

Algemeen.

De Belgische Congo omvat een gebied van ruim 2.385.000 km², hetgeen overeenkomt met een oppervlakte van 80 maal België of ruim een vierde van Europa. In verhouding tot de oppervlakte is de bevolking echter gering, nl. ruim 10 miljoen inheemschen en ongeveer 25.000 blanken (waarvan 70 % Belgen), zoodat de bevolkingsdichtheid \pm 4,33 bedraagt. De bodem bestaat uit een laag plateau, dat is bedekt met savannen en dichte oerwouden; hij wordt doorsneden door de Congo met haar talrijke zijrivieren. De Congokolonie heeft een tropisch regenklimaat, dat vooral langs den benedenloop van de rivieren zeer ongezond en slechts in enkele hooggelegen gebieden gunstig is.

Productie en buitenlandse handel²⁾.

De twee belangrijkste karaktertrekken van de economische ontwikkeling van de Belgische Congo zijn:

1. de overwegende betekenis van den mijnbouw;
2. de groote financiële concerns, die de economische activiteit van deze kolonie beheerschen.

De betekenis van den mijnbouw kan men het best illustreeren door de structuur van productie en buitenslandschen handel in het algemeen onder de loupe te nemen.

Productie (1938).

De Congo produceerde ongeveer 7 % van de wereldproductie van koper en nam daarmee de vijfde plaats in onder de koperproducerende landen; 5 % van de wereldproductie van tin; 2 % van de wereldproductie van goud en 70 % van de wereldproductie van industriediamanten. Tevens was de Congo de belangrijkste radiumproducent van de wereld.

¹⁾ Vgl. „Tijdschrift voor Economische Geographie“, Sept./Oct. 1939: Dr. O. Ronart, „De economische ontwikkeling van Belgisch-Congo“.

²⁾ Tabellen en cijfers werden samengesteld en ontleend aan gegevens, gepubliceerd door het Belgische Ministerie van Koloniën.

Naast de winning van deze minerale grondstoffen, mag de landbouwproductie niet worden onderschat. Hierbij waren palmolie en -pitten van groote beteekenis. De productie hiervan is vooral tijdens en na den vorigen wereldoorlog snel opgekomen. Wat de productie van palmpitten betreft, stond de Congo, na Nigeria, met 90.000 ton op de tweede plaats van de wereldproducenten, terwijl het land de derde plaats innam t.a.v. de productie van palmolie met 70.000 ton, n.l. na Sumatra en Nigeria. De Congo produceerde in totaal circa 15 % van de wereldproductie van palmolie en -pitten. De oude bevolkingscultuur werd langzaam maar zeker door de exploitaties van groote Europeesche ondernemingen verdrongen.

De voornaamste palmolieproducent was de „Société des Huileries du Congo Belge”, een dochteronderneming van de Lever Brothers, die meer dan de helft van de productie controleerde.

De productie van katoen was de laatste jaren voor den oorlog sterk toegenomen, n.l. van 30.435 ton in 1930 tot 128.000 ton in 1938. Toch leverde de Congo nog slechts 0,5 % van de wereldproductie. Ook de katoencultuur was in handen van groote ondernemingen, die zich in het „Comité Cotonnier Congolais” hadden verenigd.

De rubberproductie bereikte lang vóór den eersten we-

reldoorlog, n.l. omstreeks 1900, haar hoogtepunt. Daarna werd de Congorubber meer en meer door het Oost-Aziatische plantageproduct verdrongen. Het aandeel in de wereldproductie bedroeg ongeveer 1 %, hoofdzakelijk plantagerubber.

De opkomst van de Afrikaansche koffieproductie was een gevolg van de Braziliaansche koffiopolitiek. De Ver. Staten, de belangrijkste koffieconsumenten van de wereld, gingen n.l. de door de Braziliaansche koffiopolitiek verminderde importen van Braziliaansche koffie ten deele door Afrikaansche vervangen. De Congoleesche koffieproductie was daardoor aanzienlijk gestegen, n.l. van 1.537 ton in 1930 tot 21.000 ton in 1938, hetgeen echter nog slechts 1½ % van de wereldproductie beteekende.

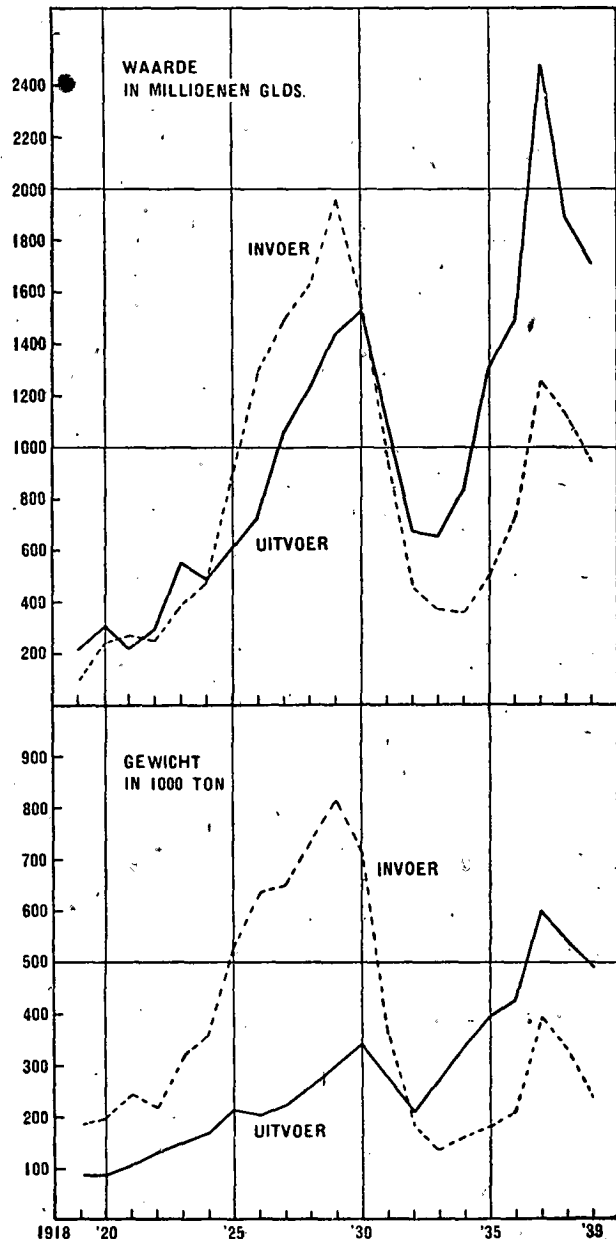
De productie van suikerriet en sojaboonen bevond zich pas in een beginstadium. Tenslotte was de Congo de belangrijkste producent van ivoor, terwijl het Congoleesche kopal één der eerste plaatsen op de wereldmarkt voor harsen innam.

Buitenlandsche handel.

De ontwikkeling van den buitenlandschen handel wordt duidelijk door nevenstaande grafiek geïllustreerd.

De handelsbalans was van 1924 t/m 1930 voortdurend passief, waarna zij tot 1938 een steeds grooter wordend actiefsaldo vertoonde. De omslag van passief naar actief, die, zowel wat waarde als gewicht betreft, is waar te nemen, had voor het gewicht een jaar later plaats. De aanzienlijke vermindering van het actiefsaldo in 1938 was een gevolg van de prijsdaling van de belangrijkste uitvoerproducten t.o.v. 1937.

De invoer bestond hoofdzakelijk uit voedingsmiddelen, machines, textielproducten en transportmiddelen. De samenstelling van den uitvoer naar de voornaamste artikelen blijkt uit het volgende overzicht:

	Gewicht in 1.000 ton				Waarde in mill. frs.			
	1929	1937	1938	1939	1929	1937	1938	1939
Totale uitvoer	300	595	544	490	1444	2486	1897	1702
Waarvan:								
Mijnbouwproducten	140	205	185	153	862,5	1620	1221	1126
koper	127	185	160	128	622,2	853	511,4	431,5
tin	—	2,3	1,8	4,3	—	71,4	42,7	106,3
tinerts	13,3	7,4	6,7	6	23,2	164,2	116	99,9
fijn goud	0,5	12	13	12	85,8	378	411,9	376,9
diamant	1895	5060	5759	3625	131,3	143,3	125,7	105
Land-, boschbouw- en dierlijke producten	153	348	344	323	515,1	790,8	645,3	548,9
katoen	9,6	32	42	36	134,7	293,4	219,1	181,2
koffie	8,4	16	19	20	8	67,8	88,3	86
rietsuiker	0,2	12,2	12,5	12,4	0,1	18,4	19,9	19,9
maïs	—	11,3	23,8	19,7	—	5,1	19,6	19,7
hout	7,9	81,7	55	50	1,6	27,2	6,5	6,0
kopal	17,1	16,8	15,1	11,1	47,5	30,7	34,1	20,1
palmolie	30,3	69,1	70,3	72,5	98,5	183,2	121,7	98,9
palmpitten	75,3	95,6	88,7	84,5	154,5	144,2	94,8	76
rubber	0,1	1,0	1,2	1,1	12,0	11,4	8,7	9,6
ivoor	0,2	0,2	0,1	0,1	37,0	26,4	17,9	11,5

*) in tonnen *) in 100 kar.

Uit de tabel volgt, dat, ondanks een sterke toeneming van de landbouwproductie, de mijnproducten in 1938 nog 65 % van de waarde en 85 % van het gewicht van den totalen uitvoer uitmaakten.

De in- en uitvoer naar de verschillende landen gaf in 1938 het volgende beeld:

Landen	Invoer in % van den totalen invoer		Uitvoer in % van den totalen uitvoer	
	Gewicht	Waarde	Gewicht	Waarde
België	44	48	74	83
Overige landen v. h. Europeesche continent	5	15	16	10
Japan	2	11	—	—
Gr. Brittannië	1	6	1	0,5
Ver. Staten	3	8	3	2
Rest van de wereld	45	12	6	4,5

De groote financieele concerns.

Vóór den oorlog waren er circa 200 koloniale maatschappijen met een kapitaal van 9 milliard frs. of wel ongeveer twee-vijfde van het totale in de Congo geïnvesteerde kapitaal (25 milliard frs) ³⁾.

71 van deze maatschappijen, beheerscht door 4 financieele concerns, hadden een kapitaal van ruim 6 milliard frs. Wanneer verder in aanmerking wordt genomen, dat de 4 groote concerns indirect nog belangen hadden bij een groot aantal kleinere, dan kan men zeggen, dat 75 % van het door de koloniale maatschappijen geïnvesteerde kapitaal door deze concerns werd gecontroleerd. Meer dan 50 % van het onder contrôle van de financieele concerns staande kapitaal werd beheerscht door de „Société Générale de Belgique”, waarin ook de Staat aandeelhouder was. Door middel van haar koloniale dochtermaatschappijen was de Société Générale practisch in het bezit van de geheele productie van koper, diamant, radium, verder van een groot deel van de goudproductie en van de belangrijkste electriciteitsbedrijven van de Congo. De buitenlandse, vnl. Engelsche en Amerikaansche, belangen bij de winning van koper, tin en diamant waren groot, maar niet overwegend. Enkele zeer belangrijke dochtermaatschappijen, die in de Congo hun bedrijf uitoefenen, waren de „Union Minière du Haut Katanga”, die, wat betreft de koper- en radiumproductie, een monopoliepositie innam en ook bij de tinexploitatie een belangrijken invloed had, de „Geomines” en de „Simkat” belangrijke tinproducenten, de „Soc. des Mines d'Or de Kilo Moto”, met 2/3 van de jaarlijksche goudproductie, en de „Forminières”, die het monopolie der diamantproductie had.

Arbeidersvraagstuk.

Het groote probleem, waarvoor de koloniale Regeering zich steeds weer geplaatst zag, was het arbeidersvraagstuk. De arbeidskrachten waren nl. schaarsch. De ontwikkeling, vooral in weinig bevolkte streken, van mijnbouw-, industriele en landbouwondernemingen, ondervond dikwijls ernstige moeilijkheden door het gebrek aan inlandsche arbeiders. Overbrenging van arbeidskrachten bracht groote gevaren met zich, zoowel uit sociaal als uit-hygiënisch oogpunt. Door het nemen van talrijke maatregelen wat betreft hygiëne, woningbouw etc. trachtte de Regeering het bevolkingsaccres te vergrooten. Immigratie van arbeiders uit andere Afrikaansche gebieden zou misschien een oplossing zijn, maar vond nooit op groote schaal plaats, doordat o.a. de omringende Fransche en Engelsche koloniën hoogere loonen betaalden. De immigratie van blanken werd vooral tegengewerkt door het klimaat, terwijl ook het werk in de ertsminen voor Europeesche arbeiders ongechikt was.

Verkeer.

De economische ontwikkeling van dit gebied ging hand in hand met de ontwikkeling van het verkeerswezen. Bedroeg in 1900 de lengte der Congo-spoorwegen 450 km, in 1938 werd het land door ruim 5.000 km spoorlijnen doorsneden, hetgeen echter, in verhouding tot het uitgestrekte gebied, nog niet veel was. Niet alleen tusschen de belangrijkste steden, maar tevens met de omliggende landen waren er spoorwegverbindingen.

Wat de straat- en waterwegen betreft, eind 1938 bedroeg de totale lengte van het wegennet 70.000 km, terwijl er ongeveer 12.000 km bevaarbare waterwegen waren.

Het luchtverkeer had zich goed ontwikkeld. Er bestond een geregelde verbinding tusschen de belangrijkste steden, met een lengte van ongeveer 6.000 km.

Naast dit binnenlandsche luchtverkeersnet waren er verbindingen met het moederland, de Unie van Zuid-Afrika en Angola.

³⁾ Van het overige drie-vijfde werd bijna de helft door den Staat geïnvesteerd. Hieronder zijn dan niet begrepen de door den Staat gegarandeerde leeningen van koloniale maatschappijen.

*De invloed van den oorlog.**Opvoering van de productie en wijziging in de productiestructuur.*

Dat het uitbreken van den oorlog in 1939 en vooral de uitbreiding van het oorlogsgebied tot W.-Europa en het Verre Oosten belangrijke gevolgen voor de Congo moest hebben, blijkt duidelijk uit de hierboven gegeven beschouwing over de structuur van den buitenlandschen handel naar de landen. Hieruit bleek, dat de Belgische Congo werd gedwongen voor 90 % resp. 93 % van haar producten een ander afzetgebied te zoeken en voor 49 % resp. 63 % van haar behoeften nieuwe leveranciers te vinden. Dit bracht voor den uitvoer, behoudens transportmogelijkheden als gevolg van het tekort aan scheepsruimte in het begin, weinig bezwaren met zich, daar de geallieerden, door het verlies van de Oost-Aziatische grondstofgebieden, groote behoefte hadden aan de grondstoffen van de Congo. Dit gold in de eerste plaats voor de tin- en rubberproductie. Z.-O. Azië was immers de belangrijkste tin- en rubberproducent van de wereld. Het produceerde vóór den oolig ongeveer 60 % van de wereld-tin- en 90 % van de wereld-rubberproductie. Om door rationalisatie de productie van ertsen, vooral van tinerts, zóo snel mogelijk op te voeren, werden alle mijnbouwmaatschappijen in de Congo onder regeeringscontrôle gesteld. Een speciale regeeringscommissie werd gevormd, welke tot taak had, de productie van alle mijnbouwmaatschappijen te coördineeren. De commissie had daarbij het recht de de afzonderlijke mijnbouwmaatschappijen werkzame ingenieurs, arbeiders en machines overal daar in te schakelen, waar hun aanwezigheid doelmatig en vereischt was.

Een groot aantal Europeesche en inheemsche arbeiders werd aan de goudminen onttrokken en in de tinminen tewerkgesteld, om de geprojecteerde vergroting van de tinproductie te kunnen doorvoeren. Ook werden vele nieuwe inheemsche arbeidskrachten gerecruiteerd ⁴⁾. Teneinde een snelle opvoering van de productiecapaciteit mogelijk te maken, werd het wegennet, zoowel te land als te water, belangrijk uitgebreid en verbeterd. Nieuwe spoor- en autowege werden aangelegd; reeds bestaande bestraat en verbreed ⁵⁾.

Verschillende niet renderende mijnbouwbedrijven werden stilgelegd. De daardoor vrijkomende arbeiders en productiemiddelen werden voor den aanleg van wegen gebruikt.

De toeneming van de economische bedrijvigheid weerspiegelt zich duidelijk in de stijging van de hoeveelheid vervoerde goederen. Op de spoorlijn Matadi—Leopoldville bijv. werden in 1942 bijna 853.000 ton vervoerd, tegen ongeveer 433.000 ton in 1941.

Het resultaat van al deze inspanning blijkt uit de volgende productiecijfers ⁶⁾ (in tonnen):

	1938	1942
Tin ¹⁾	7.316	21.000
Koper	124.000	168.000
Rubber	1.500	6.000

¹⁾ In long ton.

Ook van andere producten, zooals kobalt, radium, kopal e.d. werden grootere hoeveelheden voortgebracht.

De Belgische Congo staat thans na Bolivia op de tweede plaats van de tinproductie in Zuid-Amerika en Afrika. De productie van 1943 werd op 26.000 long ton geraamd, dat is ongeveer 25 % van de huidige nog voor de wereldmarkt werkende productie.

Deze versnelde vergroting van de productie brengt echter ook nadeelen met zich. Ze gaat namelijk gepaard met het zooveel mogelijk in exploitatie nemen van de

⁴⁾ Bron: „Economisch Nieuws” van 28 November 1943.

⁵⁾ Ontleend aan: „Frachtendienst” van 24 Juli 1943.

⁶⁾ Vgl. „N.R.C.” van 21 Augustus 1943.

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF DER NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In miljoenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Jan. 1944	29 Febr. 1944	31 Jan. 1944	29 Febr. 1944
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	272	293	329	352
Ned. schatkistpapier	1008	1031	1193	1222
	1230	1324	1522	1574
Ander overheidspapier	23	25	27	30
Wissels	2	1	8	7
Bankiers in binnen- en buitenland	68	67	91	90
Prolong. en voorsch. op effecten	31	30	43	41
	124	123	169	168
Debiteuren	135	133	172	170
Effecten en syndicaten	12	13	19	20
Deelnemingen (incl. voorschotten)	11	11	23	23
	158	157	214	213
Gebouwen	13	13	17	17
Diverse reken. (incl. overl. posten)	1	1	1	1
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1589	1632	1936	1987
Passiva:				
Crediteuren	1178	1217	1441	1486
Wissels				
Deposito's op termijn	125	129	153	157
Kassiers en genom. daggeldleeningen				
Diverse rekeningen	29	29	33	35
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1346	1389	1641	1692
Aandeelenkapitaal	170	170	210	210
Reserve	73	73	85	85
	1589	1632	1936	1987

rijkste ertslagen. Deze roofofbouw zal na den oorlog tot ernstige moeilijkheden leiden, daar dan de goede mijnen grootendeels uitgeput zijn, terwijl men met de minder ertsrijke gebieden is blijven zitten.

Een tweede belangrijke gevolg van de oorlogsomstandigheden was, dat de raffinage- en smeltcapaciteit van de Congo, die vóór dien tijd nog slechts gering was, sterk is toegenomen. Dit kan belangrijke consequenties hebben, daar vóór den oorlog deze processen grootendeels in het moederland plaats vonden.

De stijging van de rubberproductie moet worden toegeschreven aan het oogsten van wilde rubber, aangezien de wederopbouw van de jaren geleden stigelegde aanplantingen niet in zoo korten tijd mogelijk was. Vele landbouwbedrijven werden overigens op de productie van rubber omgeschakeld.

Uit de opbrengstcijfers van verschillende provincies blijkt, dat ook de landbouwproductie in het algemeen sterk is toegenomen. Het staatje in de volgende kolom toont dit duidelijk aan⁷⁾.

Buitenlandsche handel.

De buitenlandsche handel is thans voornamelijk op de Ver. Staten en Engeland georiënteerd. Uitgezonderd de Unie van Zuid-Afrika, zijn de betrekkingen met de andere gebieden van Afrika niet noemenswaard versterkt, dit in tegenstelling tot hetgeen in Zuid-Amerika plaatsvond⁸⁾. Met Engeland (in 1941) en de Ver. Staten (1942) werden overeenkomsten gesloten inzake den afzet van Congolee-

⁷⁾ Zie „Economische Berichten” van 15 Febr. 1944.

⁸⁾ Zie „E.-S. B.” van 23 Februari 1944. „Voortschrijdende industrialisatie in eenige Zuid-Amerikaansche Staten.”

In 1.000 ton

	1941	1942
<i>Provincie Lusambo</i>		
Palmolie	3,8	5,7
Palmpitten	4,0	7,2
Kopal	0,3	1,0
Rubber	0,005	0,2
<i>Provincie Coquilhatville</i>		
Palmolie	20,1	27,0
Palmpitten	7,5	15,6
<i>Provincie Leopoldville</i>		
Palmolie	46,2	60,0
Palmpitten	21,0	42,0
Rubber	0,3	1,1
Textielvezels	4,6	9,5

sche producten. In het eerste kwartaal van 1941 betrof de Congo voor 60 miljoen frs. aan chemische producten, conserven, textielproducten, machines enz. uit de Ver. Staten, terwijl de uitvoer naar dat land in de overeenkomstige periode 190 miljoen frs. was. Daar de prijsstijging van de exportproducten bij de genoemde overeenkomsten aan grenzen gebonden was en in 1942 12 % t.o.v. het peil van 1938 bedroeg, nam de totale uitvoerwaarde in verhouding tot het uitvoergewicht slechts toe van 1.702 mill. frs. tot 2.402 mill. frs.

H.D. van der Hoeven.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels, open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h. Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
13 Mrt. '44	4.560.381	169.731	4.800.746	4.636.222
6 " '44	4.514.063	171.626	4.757.264	4.593.907
28 Febr. '44	4.510.147	147.595	4.729.485	4.569.823
21 " '44	4.459.222	167.036	4.696.474	4.537.841
14 " '44	4.405.825	146.046	4.620.999	4.463.971
7 " '44	4.345.594	148.422	4.564.741	4.410.601
31 Jan. '44	4.336.262	144.988	4.553.193	4.400.802
6 Mei. '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebracht
13 Mrt. '44	3.863.576	772.481	95.707	C. 95.263	—
6 " '44	3.842.824	751.070	94.389	C. 117.324	—
28 Febr. '44	3.803.971	764.834	91.713	C. 173.975	—
21 " '44	3.732.416	805.392	89.709	C. 94.181	—
14 " '44	3.682.381	781.546	88.124	C. 123.044	—
7 " '44	3.649.463	761.134	85.207	C. 134.480	—
31 Jan. '44	3.620.110	780.585	83.573	C. 112.384	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ Ingevolge de verordening 58/1943 (d.d. 26 Juni) zijn de posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, vanaf 5 Juli opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.
(in mill. Francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskreditkassen	Crediet a. h. particuliere bedrijven	Crediet a. d. Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening-Courant
24 Febr. '44	8.078	763	17.350	1.585	86.669	7.280	5.000
17 " '44	79.368	896	17.047	1.650	86.401	7.193	4.560
10 " '44	79.118	914	17.212	1.686	86.136	7.182	4.786
3 " '44	78.653	1.008	17.414	1.798	85.795	7.334	4.916
27 Jan. '44	78.464	903	16.747	1.864	84.963	7.052	5.138
8 Mei '40	23.609	5.394	595	1.480	29.806	—	990

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1943 het Jaarregister 1943, laatste bladzijde)

	Blz.		Blz.		Blz.
Administratieplicht	27, 55,	Monopolieproducten	55,	Turf	96
Afval	123	Non-ferrometalen	123	Vee	41, 97, 135
Algemeen Vestigingsverbod	55	Omzetbelasting	41, 97	Veevoeder	41, 97
Ambacht	27	Opheffing Centrales	40	Vereveningsheffing	125
Arbeidszaken	27, 55,	Organisatie Bedrijfsleven	27, 83,	Verpakkingsvoorschriften	96
Bank- en Credietwezen	41	Pluimvee	41, 135	Vervoer	111
Belastingzaken	41, 111	Prijsgeregelingen	40, 83,	Verzekering	96, 125
Betalingsverkeer met het buitenland	27	Scheidsgerecht Voedselvoorziening	41	Vestigingswet Kleinbedrijf	41, 125
Bouwnijverheid	123	Sierteelt	41, 97,	Visscherij	41
Buitenlandsche Handel	123	Sociale voorzieningen	125	Vlas	41, 97
Groenten en fruit	96	Steunverleening a. stilgelegde bedrijven	40,	Voedselvoorziening	97, 135
Handel	27, 55,		55	Volkstuinen	125
Heffingen	41, 55,	Suikerbieten e. d.	41, 97	IJzer en Staal	125
In- en Uitvoer	26	Surrogaten	97	Zaden	41, 97
Industrie	27, 55,	Tabak	40, 96,	Zuivel	41, 97
Inlevering puntdraad en gladde draad	135	Textiel	40, 96		
Kamers van Koophandel	40	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek	41		
Kinderbijslagwet	123	Tuinbouw	41		
Landbouw	41, 97,				

Binnenkort verschijnt:

De Landbouw als bron van volksbestaan in Nederland

samengesteld door Ir. D. J. MALTHA
met medewerking van anderen

Publicatie No. 36
van het Nederlandsch Economisch Instituut

Uitgave: DE ERVEN F. BOHN N.V. — HAARLEM

Ter vervanging van haar door brand verloren gegane voorraad nummers van Economisch-Statistische Berichten en Economisch-Statistisch Maandbericht van den jaargang 1940, zou de redactie het zeer op prijs stellen, indien de lezers, die hun exemplaren kunnen missen, deze aan haar zouden willen afstaan.

Het volkscredietwezen in de depressie

door

**R. M. Dr. Soemitro
Djojohadikoesoemo**

Publicatie No. 34 van het
Nederlandsch Economisch
Instituut

Prijs f 5.50*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 4.10; bestellen bij het N. E. I.).

Verkrijgbaar in den boekhandel

**Uitgave: De Erven
F. BOHN N.V. - Haarlem**

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 29 FEBRUARI 1944

Kas, Kassiers en Daggeldleeningen	f 84.992.845,98	Kapitaal	f 40.000.000,—
Nederlandsch Schatkistpapier	„ 289.500.000,—	Reserve	„ 11.200.000,—
Ander Overheidspapier	„ 4.095.756,40	Bouwreserve	„ 1.500.000,—
Wissels	„ 12.008,11	Deposito's op Termijn	„ 53.756.801,65
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„ 12.423.977,98	Crediteuren	„ 312.458.972,50
Effecten en Syndicaten	„ 616.233,40	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„ 8.085.649,—
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„ 7.136.587,06	Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.289.650,11
Debiteuren	„ 22.786.637,23	Aandeelhouders voor Effecten in Leendepôt	„ 12.973.250,—
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„ 1.437.376,99		
Gebouwen	„ 4.000.000,—		
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.289.650,11		
Effecten van Aandeelhouders in Leendepôt	„ 12.973.250,—		
	f 441.264.323,26		f 441.264.323,26